

Jerko Matoš

ŽIVOT I DJELO KARLA RAHNERA

Organizator ovog simpozija predložio je da slušateljima predstavim život i djelo Karla Rahnera (1904.—1984), čiji je pedesetogodišnji radni vijek pretočen u pedesetak knjiga i mnoštvo drugih spisa. Budući da kroz jedan sat nije moguće načiniti ni valjanu skicu, a kamoli sliku ovoga velikog teologa, poticala me je u bezizglednu pothvatu misao da će isusovci posao povjeriti nekom konkurentu koji će doći do iste spoznaje i pasti na iste muke, ali će možda imati više smjelosti da progovori, makar i u natuknicama, o osebujnom djelu i njegovu tvorcu — Karlu Rahneru.

Da je slavljeniku bilo dano da danas sam bude među nama u Zagrebu, kako je htio i obećao, upoznali biste bogoiskusna teologa, koji je mnogima bio otac i brat u vjeri; susreli biste se s jednostavnim čovjekom i velikim učiteljem, tumačem i svjedokom vjere ovoga našeg stoljeća. No, pošto navršši osam desetljeća svojega vijeka, pozva ga 30. ožujka ove godine otajstvena Pomisao da primi zadnje ispunjenje ljudske egzistencije, u koje je uvijek vjerovao.

Ovome bogozahvaćenom čovjeku i neumornom radniku bijaše mrzak kult ličnosti. Hotimice je relativizirao svoj rad koji je za nj — prema njegovim riječima — bio samo mali dodir ruba neizmjerne Tajne, koju zovemo Bogom. Rahner je kao redovnik i svećenik svoj život potpuno podredio onom prvom i zadnjem cilju u Družbi Isusovoj: nesebičnom služanju, poslušnosti Crkvi i uočavanju potreba i problema svojih suvremenika. Zato možda toliko i ne zapanjuje njegov jezgrovit odgovor uoči osamdesetog rođendana na pitanje o njegovu privatnom životu: »Ne znam što je s mojim životom. Nisam provodio život. Radio sam, pisao, predavao, nastojao izvršiti svoju zadaću i zaraditi svoj kruh. U toj običnoj banalnosti pokušao sam služiti Bogu i gotovo!«¹

¹ G. SPORSCHILL, »Karl Rahner: Bekenntnisse. Rückblick auf 80 Jahre«, u *Entschluß* 3-1984, 26. Objavljeno i kao knjiga pod istim naslovom kod izdavača Herold, Beč 1984. U ovom broju *Obnovljenog života* doneseni su izvaci iz intervjua.

Naravno, Rahner nije neki samonikli teolog u tobožnjoj pustinji duha. Crkva je i u ovom stoljeću obilovala velikim teolozima. Rahner ima svoje duhovno korijenje i podrijetlo, svoj zavičaj opečaćen međuratnom preporoditeljskom teologijom, koja je također nosila biljege svojedobnih kriza, preobražaja i težnji, koji su i u njoj urodili mnoštvom pitanja i novih problema. Generacija kod koje se on školovao nesumnjivo je zaslužna za to što je utirala put i pripremala tlo suvremenijoj poslijeratnoj i koncilskoj teologiji. Budući da svaka spoznaja i iskonska misao nosi u sebi i biljeg povjesnosti, pokušat ćemo načiniti mali povijesni osvrt na misaono rvanje tvoraca novije njemačke teologije, koji su toj teologiji omogućili prodor u svijet, posebno na Koncilu i poslije njega.

/. **Povijesni okvir**

Ovdje se valja samo ovlaš osvrnuti na katoličku teologiju u Evropi općenito, naravno, s težištem na onoj u njemačkim zemljama.² Dakako, ovime se pruža samo sažetak, toliko da se ne izgubi iz vida dinamika misli koja nadilazi lokalno značenje. To je u neku ruku hermeneutički horizont na kojem bolje vidimo i shvaćamo Karla Rahnera i njegovo djelo, uza svu njegovu vlastitost i neizvodivost. Spoznajući istinu da povijesne epohe ne zatiru već asimiliraju istinske vrednote prethodnih filozofija i teologija, te vrednote imaju svoj adventski, prethodnički hod i rad u povijesti duha. Suvremenost je u svjesnome prihvatanju ovoga stava, u hrabrosti za vlastitim, pa makar i naslućivali ona više, koje nam možda neće biti dano. Stoga teološka razdoblja nisu samo mode koje dolaze i prolaze, nego povijest koja ima svoje stanovito opravdanje i svoje neprolazno »epohalno« značenje.

a) Do I. svjetskog rata

Cvat i rascvat katoličke teologije poslije I. svjetskog rata poznaje neke važne dominante u teološkoj misli 19. st., koje karakteriziraju jedno slojevito povijesno razdoblje u srednjoevropskoj Crkvi uoči i nakon I. vatikanskog sabora g. 1869. i 1870., a koje nekako prestaju svršetkom I. svjetskog rata, koji ujedno znači i slom imperijalne politike i raspad njemačkog, austrougarskog i ruskog carstva.

U prvoj polovici 19. st. bilo je u Tubingenu, Munchenu, Beču i Luzernu općepriznatih teoloških talenata koji su se, uza svu odanost Crkvi, odlikovali određenom širokogrudnošću, slobodoumnošću i stvaralaštvom, respektirajući tradiciju s kritičke distancije. Između tih teoloških preporoditelja spomenimo samo Mohlera (f 1838.) i Dolingera (t 1890.), likove

² Obilje materijala o ovoj temi donosi A. KOLPING, *Katholische Theologie gestern und heute*, Bremen 1964; K. RAHNER, »Der gegenwärtige Stand der katholischen Theologie in Deutschland«, u K. RAHNER, *Kritisches Wort, aktuelle Probleme in Kirche und Welt*. Einleitungen von Roman Bleistein, Freiburg 1970, 11–33.

velikoga teološkog i crkvenopolitičkog značenja s osjećajem za temeljna pitanja kršćanstva kao i duhovna strujanja svojega vremena. Oni su se izdigli visoko nad svoje suvremenike.

Nakon gubitka papinske države i prekida I. vatikanskog sabora 1870. Crkva se povlači s pozornice u geto. Fronte se zaoštavaju, a riječ preuzima obrambena teologija, suočena s ekstremnom kritikom Biblije, tradicije, dogmi i same institucije Crkve. Na novovjekovni se razvoj gleda kao na neki ustrajan razdor i otpad od Crkve, kao na tvrdoglavo here tičko i svađalačko razmišljanje kojega jezik institucija više ne razumije. Ta se kriza intra et extra muros obično naziva paušalnim pojmom »modernizam«. Ima u tome imenu poruge i institucionalne arogantnosti na račun onih kojima je bilo stalo do obnove. No, i na tom zamagljenom obzoru ima samosvojnih i značajnih stvaralaca kao što su Franzelin († 1886.), Scheeben († 1888.) te i danas pažnje vrijedan Schell († 1906.) kao i utjecajni engleski katolički pisac i laički teolog barun Hügel († 1925.). Dalekovidni genijalni engleski obraćenik Newman († 1890.) stršio je kao div iz ondašnjih mizerija. Taj moderni crkveni naučitelj i ekumenist doživljava da mu tek danas shvaćamo veličinu. Premda su mnoga rješenja u strastvenom previranju iz vremena modernizma bila neprikladna, ipak su mnogi problemi bili pravilno uočeni.

Kroz to se vrijeme neoskolastička teologija učvršćuje i u romanskim i u germanskim zemljama. Pluralizma u mišljenju gotovo i nema. Neoskolastička filozofija i teologija, posežući za srednjovjekovnim dometima, ostaju unutar katoličkog svijeta koji se sve više izgrađuje u velebnu, ali zastarjelu tvrđavu, u kojoj se teško diše. Glavna je oznaka ovoga monologa opća uniformiranost u metodi i u obradi pitanja koja ostadoše imuna od suvremenih strujanja filozofske i društveno-političke problematike.

Biblijske znanosti za vrijeme modernističke krize bijahu temeljito zakočene rimskim upozorenjima i zabranama. U odnosu prema velikom naporu protestantske egzegeze, katolička se bavila sporednim pitanjima.

Skandalozno stanje radništva i njegovo neriješeno socijalno pitanje u 19. st., njegov otpad od Crkve nije bio bez ikakve veze s ovim općim stanjem u Crkvi. Dalekovidniji, kojih je bez sumnje bilo, rvali su se s okoštanim i žilavim starima za preokret nabolje.

Ne smijemo zaboraviti ni papu Leona XIII. čija kritika kapitalizma u enciklici »Rerum novarum« iz 1891., posvećenoj radničkom pitanju, po oštini nimalo ne zaostaje za Karlom Marxom.³ Ali mora se imati na umu da dekreti sami po sebi ne mijenjaju situaciju niti rađaju odgovornost, pa stoga konkretna rješenja ostadoše i dalje zadatak cjelokupnoga društva u njegovu preobražajnom procesu prema pravednijem socijalnom poretku.

³ Tvrdi vodeći njemački teoretičar i stručnjak za socijalnu nauku Crkve OSWALD v. NELL-BREUNING, *Soziallehre der Kirche. Erläuterungen der lehramtlichen Dokumente*, Wien 1977, 33.

Njemački katolicizam dočekao je rat u podređenom položaju spram državotvornog protestantizma, trošeći svoje snage za defenzivu, vlastito osvješćivanje i samoobranu pred nasrtajima beskrupuloznoga materijalističkog korištenja novih prirodoslovnih i povijesnih spoznaja.

Bilo bi nepravедno kada bismo u ovom problematičnom letimičnom pregledu izgubili s vida da je solidno naobražena neoskolastička filozofija i teologija dala uvelike poticaje historijskom istraživanju i omogućila značajne rezultate u proučavanju povijesti tih disciplina. Teologijski i filozofijski medijevalisti, kojih je radni napon bio na pragu smjene dvaju stoljeća, ili pak dvadesetih godina ovoga stoljeća, razotkrili su nam mnoga vrela stare mudrosti. U svojoj predanosti nezaobilazne spomenike povijesti teologije i filozofije ostavili su nam Grabmann (t 1949.), Denifle (f 1905.), Ehrle (f 1934), Pelster (f 1956.) i Landgraf (f 1958.).

No sav taj učeni rad, općenito govoreći, ostao je bez većih rezultata u dogmatici i u fundamentalnoj teologiji. Bez dijaloga i susreta ideja s idejama i strujanjima svojega vremena bijaše to jalov posao. Školski udžbenici, koji se ne smiju obezvjeđivati, bili su nalik jedan na drugi kao jaje jajetu, odviše »učeni«, suhoparni, očajno bezazleni i opširni, jednom riječju, vrlo dosadni. Tome nije kriv nepromjenljiv poklad vjere nego »bogo-hulno mišljenje« mnogih ondašnjih teologa da je njihova znanost uglavnom već iscrpla Božju objavu te da se u teologiji u bitnim stvarima više ne može napredovati. Zna se, teološki su pojmovi rezultati i! pobjednički trofeji teološkog rada, ali ujedno i polazišno oruđe za nova osvajanja. Rahner se čudi nad stanjem i spokojem u teologiji, pa u svojem programatskom spisu »Über den Versuch eines Aufrisses einer Dogmatik«⁴ primjećuje da je vrijeme da se prekine s pukim teološkim prepričavanjem i mehaničkim tradiranjem. Treba svojski prionuti i s pomoću starog stvarati zaista novo.

b) Između dvaju ratova

Prijelom koji je stvorio I. svjetski rat donekle je i kraj zastoja teološke misli. Dvadesetih se godina javljaju pobornici obnove inspirirani duhom Tubinške škole, koja je obnoviteljski djelovala u prvoj polovici 19. st.

Graditelji su nove teologije iz starije generacije Karl Adam, profesor u Tiibingenu, Romano Guardini, profesor filozofije religije u Berlinu i nakon II. svjetskog rata u Miinchenu. On je bio proročka pojava, kritičar, vjerski tumač i pionir liturgijske obnove. Bez premca među suvremenicima, sluga Vječnog u čovjeku. Svojim je čudesnim intelektualnim kapitalom stvorio stotinjak knjiga i doista na suvremenosti utemeljio dijalog kršćanina sa svijetom. Uz ovoga mnogostranog preporoditelja cijele epohe, koji se hrabro oprostio od mentaliteta koji je tako pogubno sapinjao Crkvu, spomenimo i umnoga tumača i majstora jezika isusovca Petra Lip-

⁴ K. RAHNER, *Schriften zur Theologie*, I, 7–28.

perta (f 1936.). Njegov redovnički brat Erich Przywara svojim interpretacijama Ignacijevih *Duhovnih vježbi* snažno je utjecao na duhovni profil Karla Rahnera, »oslobodivši njegov lik od barokno-skolastičkih premaza, omogućio je da Loyola postane shvaćena veličina«.⁵

Benediktinci Ildefons Herwegen (t 1946.), Odo Casel (t 1948.) i Pius Parsch (t 1954.) začetnici su i provoditelji liturgijske obnove i pokreta. Osebniji tumači misterija i jezika liturgijskih simbola, koji su bez pijetističkih natruha znali puku približiti sakramente Crkve i riječ Pisma.

Vrijeme između dvaju ratova nije radikalan prekid s tradicijom, nego postupan preobražaj, demokratizacija mišljenja i stanoviti pluralizam. Budi se jača odgovornost laika i njihova uloga u Crkvi postaje prisutnija.

Egzegeza, koju je Lagrange (f 1938.) već 1903. postavio na zdrave noge, nalazi u Josefu Schmidu, a potom u njegovu učeniku Schnackenburgu (rođ. 1914) kao i obraćniku s protestantizma Schliem svoje glasovite graditelje i svjetski uspon, uhvativši konačno korak s evangelističkom biblijskom znanosti.

U Francuza aktualno i uzbudljivo pišu de la Taille, de Lubac, Congar, Chenu i drugi. Oni su svojim teološkim radom inspiratorski djelovali i na obnovitelje u Njemačkoj.

U ovom sumarnom i sumornom nabranju stigismo do generacije koja je prije rata počela svoj rad, uoči Koncila bila na vrhuncu i vidno obilježila put pokoncilске Crkve. Provedba zaključaka II. vatikanskog koncila ostaje zadaća ne samo crkvene hijerarhije, nego i njezine teologije. Karl se Rahner do kraja gorljivo zauzimao za obnovu i budućnost u novim perspektivama primičući se na granicu utopije⁶, koja je za nj konkretna i ostvariva dokle god bude hrabrosti za promjene što ih iziskuju prilike, bezuvjetne vjernosti u vjeri i nadi u budućnost Crkve. A ta budućnost Crkve jest zapravo Bog, koji je naš vječni život.

Poticaji što ih je Drugi vatikanski koncil pružio katoličkoj teologiji u cijelome svijetu u njemačkim su zemljama dali poleta tamošnjoj specifično univerzitetskoj teologiji koja se odvija na dvadesetak fakulteta u sklopu državnih sveučilišta. Ta je teologija profesorska, znanstvena, u svom radu autonomna, financijski bezbrižna. Fakulteti su opremljeni velikim knjižnicama, a rad im je specijaliziran po institutima. Iz profesorskih zborova izabrano je i nekoliko značajnijih biskupa koji njemačkom episkopatu daju oseban profil i svjetski ugled.

Izdavačka poduzeća učinila su teološku i religioznu produkciju utjecajnim, štoviše konjunktornim izvoznim artiklom. Jednom riječju, stanje je ove teologije sjajno i zavidno. Ona je po svojem karakteru sistematična,

⁵ K. RAHNER, »Laudatio auf Erich Przywara«, u K. RAHNER, *Gnade als Freiheit. Kleine theologische Beiträge*, Freiburg 1968, 270.

• Između mnogih radova vidi npr.: K. RAHNER, *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance*, Freiburg 1972.; »Der Traum von der Kirche«, *Schriften* XIV, 355–367, ali i cijeli taj svezak kao i idući, XVI. s temama o Crkvi budućnosti.

biblijska, ekumenska i dijaloška. Gotovo da danas nema teološke studije a da u njoj ne bismo našli ime koje je na našem današnjem programu, ime Karla Rahnera, koje je kao nijedno drugo pribavilo njemačkoj teologiji ugled i utjecaj u svijetu.

2. *Karl Rahner — život*

a) Zavičaj

Čovjek čije je djelo daleko nadraslo granice njegove domovine dotakao je svojom mišlju i neteološku javnost, jer su mu djela prevedena ne samo na sve evropske jezike, nego, štoviše, i na kineski, japanski i korejski. Čak i na Brailleovu pismu omogućen je i slijepima uvid u Rahnerovu misao.

Karl Rahner⁷ rodio se u njemačkom Freiburgu 5. ožujka 1904. Otac mu je bio srednjoškolski profesor, po imenu također Karl (1868.—1934.). Majka Luiza, po naravi radina i pobožna žena, rodila je i odgojila sedmero djece, a živjela je, bez godišnjih odmora, ravno 101 godinu. Roditelji su mu rodom iz freiburške okoline, dakle Alemani, za koje poznavao značajki tih starosjedilaca kažu da su po prirodi zatvoreni, zamišljeni i šutljivi, puni neke melankolične ironije, a radini kao konji. Odatle bijahu rodom filozofski i teološki kalibri naših dana: Martin Heidegger, Max Müller, Bernhard Welte, pa gorostas protestantske teologije nevidene misaone gustoće i sistematike Karl Barth.

U Freiburgu je Karl Rahner proveo djetinjstvo i mladost do mature. Sve sedmero djece u obitelji položilo je maturu, svi su studirali. Karl je, po vlastitu pričanju, bio prosječan učenik i dosađivao se za vrijeme nastave. Iz toga vremena nema nekih posebnih zanimljivosti. Život je te kao svojim uhodanim putem. Novaca nije bilo mnogo, a ni nekih velikih putovanja. Znalo se što će se pojesti i što obući. Djeca su rasla u obitelji, i ako su kadgod prevršila mjeru, dobila bi po glavi. Prevelike nježnosti nije bilo, što zbog majčina karaktera, što zbog njezine preopterećenosti. Među rodbinom bilo je staromodnih, ali hrabrih i inteligentnih gospođa. Rahner je 1922. maturirao na realnoj gimnaziji u Freiburgu.

b) Zvanje i studij

S razloga, kojih se osamdesetogodišnji Rahner više ne sjeća, stupio je nakon mature 1922. u isusovački red, ali ne na pobudu svojega starijeg

⁷ Ovaj prikaz oslanja se na ovu literaturu: H. VORGRIMLER, *Karl Rahner, Leben-Denken-Werke*, München 1963. (tal. prijevod: *Karl Rahner, vita-pensiero-opere*, Ed. Paoline, Roma 1965.); K. LEHMANN, »Der Rahner«, u *Bilanz der Theologie im 20. Jahrhundert. Bahnbrechende Theologen*. Izd. H. Vgrimler/R. Vander Gucht, Freiburg 1970, 143—181. Prerađen i proširen tekst objavio je autor u: *Rechenschaft des Glaubens, Karl Rahner-Lesebuch*, izd. K. Lehmann/A. Raffelt, Zürich-Freiburg 1979, 2. ispravljeno izdanje 1982, XIII—LIII.

brata Huga (1900.—1968.), koji je tri godine prije krenuo istim putem. Kroz dvije godine novaštva u austrijskom Feldkirchu upoznao je Rahner stil života i duhovnost isusovačkog reda i njegova utemeljitelja Ignacija Lovole. Baš se u to vrijeme izdavanjem izvora pojavljuju i nove interpretacije tog lika iz autentičnije perspektive.⁸ Potom odlazi na studij filozofije u Pullach kod Miinchena (1924.—1927.). Studij mu se nije ograničio na ono što su solidni profesori skolastičke filozofije predavali, nego je intenzivno čitao djela filozofa Kanta, pa prerano, na ratnom bojištu preminulog isusovca Rousselota (f 1915.). Posebno je studirao radove belgijskog filozofa, isusovca Josepha Marechala⁹ (f 1944.), koji je tomizam suočio s Kantovom filozofijom, i s pomoću njegove transcendentalne metode nastojao reflektivnim postupkom objasniti mogućnost spoznaje i tako ponovno utemeljiti tomističku metafiziku. Transcendentalno-filozofska refleksija ne poriče spontanu evidenciju, nego reflektira o njoj i upozorava na njezine eventualne granice. Sama ta metoda određeni je način pitanja o pretpostavkama u čovjeku, koje omogućuju doživljaj dinamičnog, natpovijesnog, usmjerenosti prema svijetu koji nadilazi ovaj empirijski. Vjerojatno je Rahnerov interes za ovu problematiku svratio pažnju njegovih poglavlara da ga usmjere na studij filozofije i pridobiju za znanstveni rad.

Završivši trogodišnji studij skolastičke filozofije, poslaše ga da po isusovačkom običaju stječe pedagošku praksu. Od 1927. do 1929. predavao je latinski jezik na gimnaziji, gdje je, zacijelo, poučavajući i sam stekao vrlo solodno znanje tog jezika. Na Koncilu je mnogim nevježama u njemačkom jeziku kao i zazirateljima od tog jezika zbog sklonosti apstraktnom generalizirajućem govoru elegantnom latinštinom umio prereći svoju jasnu misao.

Teologiju je Rahner studirao od 1929. do 1933. u Valkenburgu u Nizozemskoj, gdje su isusovci, izgnani za Bismarckova Kulturkampf iz Njemačke, imali svoju visoku školu. Profesori su mu bili Priimm, Weisweiler, Lange, a povijesti Grisar. Uza svu veliku erudiciju tih ljudi, studij nije zadovoljavao, jer je bio bez nutarnje dinamike, bez kategorija suvremene filozofije u kojima se očitovalo moderno iskustvo egzistencije; sve to bavljenje, rečeno malo zlobno, bilo je u stilu *l'art pour l'art*. Ali Rahner je tu odlično ovladao teološkim instrumentarijem i podacima, tako da je njegov prirodni pastoralni i spiritualni interes, koji ga je vodio u potonjem teološkom radu, s takvom teološkom supstancijom lako nadrastao uske okvire u kojima je po naravi stvari i pitanja bilo dovoljno virulencije i dinamike za kvalitativan skok.

⁸ K. RAHNER, »Gnade als Mitte menschlicher Existenz. Ein Gespräch mit und über Karl Rahner aus Anlass seines 70. Geburtstages« u K. RAHNER, *Herausforderung des Christen. Meditationen-Reflexionen*, Freiburg 1975, 121 sl.

• J. MARÉCHAL, *Le point de départ de la métaphysique*, Cahiers I—V, Bruxelles-Paris 1922—1947.

Za svećenika Rahner je zaređen god. 1932. u Miinchenu. Pošto je obavio tercijat, tj. zadnju godinu duhovne formacije nakon studija, bio je poslan na usavršavanje svojeg filozofskog znanja u svoj rodni grad, gdje je predavao filozof stoljeća Martin Heidegger. Trebao je doktorirati iz filozofije, jer su mu poglavari bili namijenili da preuzme profesuru iz povijesti filozofije.

Rahner pripovijeda da je dvije godine bio u Heideggerovu seminaru i sudjelovao u radu kao i svaki drugi student. Katkad je morao voditi zapisnik sjednice, koji je potom sa strahom čitao na sljedećem sastanku i bio sretan kada bi veliki učitelj to pohvalio. Kod Heideggera sam naučio da malo mislim. Zapravo od njega je prihvatio način mišljenja, ono osebujno umijeće neumitnog pitanja i usredotočavanja na glavna načela istine. Ta metoda koncentracije uočava se u svim Rahnerovim djelima dajući im svojstvenu suvislost i jedinstvo.

Zbog nacističkih vlasti Rahner nije mogao raditi svoju doktorsku tezu o metafizici konačne spoznaje u Tome Akvinskoga pod naslovom *Geist in Welt*¹⁰ (Duh u svijetu) kod Heideggera, nego kod katoličkog profesora filozofije Martina Honeckera. Ovaj pokušaj sinteze tomističke filozofije s rezultatima novovjekovne, posebno Kantove transcendentne filozofije, Honecker je odbio kao pogrešno prilagođavanje Tomine ontologije spoznaje učenju njemačkog idealizma, a napose Heideggerovoj filozofiji. Mentor nije bilo dano da uoči vrsnoću ove samostalne interpretacije biti i dometa ljudske spoznaje, pa je disertacija odbijena, a Rahner »propao« iz filozofije. Za ovaj suvremeni razgovor s Tomom, pokrenut aktualnim modernim pitanjima, reče Hans Urs von Balthasar da ta filozofija svoje središte ima u Tomi Akvinskom, u Augustinu svoju širinu, a svoju aktualnost po načinu pitanja u modernoj filozofiji njemačkog idealizma i fenomenologije sve do Heideggera. Ova spoznajnometafizička rasprava Rahnerovo je glavno filozofsko djelo koje je s *Hörer des Wortes*¹¹ (Slušatelj riječi), izdanim dvije godine poslije, za vrijeme rata 1941. stup Rahnerove misao zgrade. U tom djelu iz filozofije religije rasvjetljuje ljudsku egzistenciju i razumski obrazlaže kršćansku vjeru u povijesnu Božju riječ, koja se u povijesti očitovala kao odgovarajuća ljudskome duhu. Čovjek je biće koje osluškuje Boga snagom svojega duha.

Nakon ove zlosretne filozofske katastrofe, Rahner se 1936. vratio u Innsbruck, gdje je promovirao s teološkim doktorskim radom za koji se već prije usput pripremao. Disertacija nosi naslov »Ex latere Christi. Postanak Crkve kao druge Eve iz boka Kristova kao drugog Adama.« Tu

¹⁰ K. RAHNER, *Geist in Welt. Zur Metaphysik der endlichen Erkenntnis bei Thomas von Aquin*. Innsbruck 1939., prvo izdanje. Disert. je završena u svibnju 1939. Drugo izdanje preradio je i dopunio J. B. Metz, objavljeno pod istim naslovom u Miinchenu 1957., treće izd. pretisak je drugog (1964.).

¹¹ K. RAHNER, *Hörer des Wortes. Zur Grundlegung einer Religionsphilosophie*, München 1941.; drugo, prerađeno izd. priredio J. B. Metz, München 1963.

proučava tipološki smisao mjesta iz Ivanova evanđelja 19,34 u teologiji crkvenih otaca.

c) Djelatnost

O svojem sedamdesetom rođendanu rekao je u jednom intervjuu: »Činjenica da sam postao docent dogmatike 1937. u Innsbrucku rezultat je posve praktične odluke, uvjetovane osobnom nužnošću. Nekog spektakularnog prijelaza s filozofije na teologiju nije bilo već i zbog toga što sam se za vrijeme studija u Valkenburgu zanimao za teološka pitanja, prije svega za spiritualnu teologiju i njezinu povijest, za otačku mistiku, ali i za Bonaventura, pa sam napravio i malu, bijednu, ali, prema ondašnjim kriterijima, dovoljnu teološku disertaciju. Zasjeke nije bilo, jer je moja filozofija, izdvajajući spomenutu feiburšku disertaciju, zapravo od početka, od *Hörer des Wortes* (München 1941.) bila potpuno u službi mog teološkog rada«.¹²

Nacističkom okupacijom Austrije, likvidacijom teološkog fakulteta u Innsbrucku, prekinut je Rahnerov znanstveni rad. Do kraja rata djeluje kao dušobrižnik u Beču i Bavarskoj. God. 1948. postao je docentom, a 1949. redovitim profesorom dogmatike na sveučilištu u Innsbrucku gdje kroz idućih petnaest godina izlaze mnoga njegova djela, a Rahner stječe glas znanstvenika i prvaka katoličke teologije. To je svratilo pažnju na njegovo djelo i privukla u Innsbruck slušače sa svih strana svijeta.

Tu ga je zateklo sazivanje II. vatikanskog koncila (1962.—1965.) i imenovanje koncilskim teologom.

Sljedeće su mu postaje djelovanja od 1964. München, gdje je preuzeo katedru umirovljenog Guardinija. Ali već 1967. prelazi na sveučilište u Münsteru gdje, do umirovljenja 1971., predaje dogmatiku i povijest dogmi. Nakon umirovljenja predaje honorarno u Münchenu i Innsbrucku, kamo se 1981. potpuno preselio. Bez tragova misaone oronulosti često je putovao da drži predavanja, a teologijom, kao svojim najvećim hobiem, bavio se do kraja života.

3. Djelo

A sada nam valja kazati koju riječ o Rahnerovom, možda više razglašenom negoli znanom djelu. Popisi njegovih publikacija¹³ 1984. pre-

¹² K. RAHNER, *Herausforderung*, 121., vidi bilje&u 8.

¹³ R. BLEISTEIN — E. KLINGER (Hrsg.), *Bibliographie Karl Rahner 1924—1969*. Mit einer Einführung von H. Vorgrimler, Freiburg 1969.; R. BLEISTEIN (Hrsg.), *Bibliographie Karl Rahner 1969—1974*, Freiburg 1974; P. IMHOF — H. TREZIAK, »Bibliographie Karl Rahner 1974—1979«, u H. VORGRIMLER (Hrsg.) *Wagnis der Theologie. Erfahrungen mit der Théologie Karl Rahners*, Freiburg 1979, 579—597; u ovm svesku A. RAFFELT, *Karl Rahner Bibliographie der Sekundärliteratur 1948—1978*, 598—622; P. IMHOF — E. MEUSER, »Bibliographie Karl Rahner 1979—1984«, u Rahnerovu zborniku, E. KLINGER — K. WITTSTADT, *Glaube im Prozess. Christsein nach dem II. Vatikanum*, Freiburg 1984, 854—871; u istom svesku: A. RAFFELT, »Karl Rahner, Bibliographie der Sekundärliteratur 1979—1983, und Nachträge«, 872—885.

mašiše nevjerojatnu brojku 4000! Jasno da su tu uvršteni i svi prijevodi na druge jezike kao i ponovljena izdanja njegovih radova. Bio bi bezizgledan i neosnovan pothvat kad bismo ovdje čitatelju htjeli pružiti išta više osim u obliku referata najvažnije što bi trebalo da se nade u jednom pregledu, prije nego otpočne samostalnom lektinom. Dakle, ni govora o raščlambi djela, pa čak ni o iscrpnijem njegovu prikazu. Nije toliko važno da ovdje nabrojimo što više naslova, jer je, kako već rekosmo, i za to potrebna oveća knjiga, nego ćemo cijelo Rahnerovo djelo grupirati u tri skupine: »teološki spisi«, »monografije i leksikoni«, a u posljednju skupinu ubrojiti ćemo »nabožnu literaturu«.

Ovo mnoštvo radova raznolike tematike nastalo je silom prilika u kojima je bila teologija i sama Crkva. Sva Rahnerova teološka djelatnost odraz je svojega vremena kojemu je on htio služiti, ali kao kršćanin i teolog, aktivno i proročki, dajući, dakle, svojoj epohi izvoran pečat. Utirao je i markirao put mladim suvremenicima, opominjući ih da ne zaborave kako »teologija treba da služi navještanju Evanđelja i da ona napreduje uglavnom ondje gdje polazi od potreba i zadaće navještanja, dakle, kad ne osjeća svoju pastoralno-teološku žicu kao slabljenje svoje [znanstvene] ozbiljnosti«. ¹⁴*

a) Teološki spisi

S tim uvjerenjem Rahner se od početka svoje teološke djelatnosti hvaltao ukoštac s problemima što su mu ih nametala predavačka praksa i život Crkve u svijetu. Tako je nastalo nešto manje od 400 rasprava koje su prvotno objavljene u stručnim časopisima kao prethodna predavanja po raznim gradovima Evrope i Amerike. Široka javnost ipak nije imala veće koristi od takvog objavljivanja u časopisima manje naklade, namijenjenim stručnoj i specijaliziranoj publici. Stoga je bila dobra zamisao, premda nitko nije vjerovao u njezin uspjeh, da se te »teške stvari« prije konačnog zaborava objave kao tematski svesci sabranih spisa pod naslovom *Schriften zur Theologie (Teološki spisi)*.¹⁵ Tako je otpočela povijest tog znamenitog niza koji je do ove godine (1984.) nabujao na 16 zamašnih svezaka s oko 8500 ispisanih stranica.

Već je u I. svesku Rahner skromno naznačio smisao tog niza: da malo potakne na daljnji rad, da ga i sam promakne, da inspirira i provocira kako bi se nadoknadilo izgubljeno i u mladim teolozima učvrstila svijest da katolička teologija nema razloga da se odmara na lovorikama velike prošlosti, nego da, vjerna svojoj biti, mora ići naprijed.

U I. i II. svesku nalaze se prinosi koji obrađuju sržne, velike dogmat-ske teme, tradicionalni poklad vjere u novim prilikama iz temelja pre-mišljen. Tu je progovorio o Bogu, njegovu Kristu i milosti, Crkvi, Mariji

¹⁴ K. RAHNER, *Schriften*, V, 7.

¹⁵ K. RAHNER, *Schriften zur Theologie*, I—XVI, Einsiedeln 1954—1984.

i čovjeku, i o konkretnoj praksi. Temama iz duhovnoga života posvetio je 1956. svoj III. svezak koji nam odaje bogoiskusna bogoslovca, učitelja kojeg je tražila cijela jedna generacija. Tim je sveskom osvojio široku čita-lačku publiku. Među ostalim, progovorio je o našem svagdanu i njegovim svagdašnjim problemima: o značenju Isusova čovještva za naš odnos pre-ma Bogu, o smislu svakodnevnog odricanja, o iskustvu milosti čiji je naj-niži stupanj i nama dostupan. Govori on i o problemu ispovijedi, o spava-nju i drugim stvarima, ne zaboravljajući Ignacija Lovolu i njegove jezuite, koji su, slijedeći siromašnoga i poniznog Isusa u mnogolikoj ludosti križa, spoznali da iz te spremnosti i prihvatanja ne izrasta neki naivni optimi-zam nego prihvatanje svijeta i radost u njemu. Ta fuga saeculi ne ide mimo svijeta nego posred njega: tražiti Boga i naći ga u svim stvarima. Odatle stalno prilagođavanje, njegovanje kulture, ljubav za znanošću, hu-manistički stav i neka svojstvena, gotovo barokna vedrina, prožeta ujedno ljubavlju i ravnodušnošću prema svemu, koja stvara onu toliko razvikanu isusovačku mirnoću i hladnoću zbog koje se oni baš mnogo ne uzrujavaju. Naravno da među njima ima čudnih, da ne kažemo čudačkih egzistencija, ali takvima očito nije uspjelo ostvariti srž i sintezu svojega poslanja koje se zove: tražiti Boga u svim stvarima.¹⁶

U tom svesku Rahner nije zaboravio ni današnjega kršćanina kojemu je gorući problem: život sa svojom bezbožnom rodbinom.

Nastavak ovog, III. sveska jest VII. također posvećen teologiji du-hovnoga života.

Četvrti i peti svezak svjedoče o velikom odjeku i dobrom prijemu prethodnih svezaka, pa su im zapravo nadopuna. Pružaju novu i izvornu građu za kristologiju, nauk o milosti i sakramentima, ali i za eshatologiju i praktični kršćanski život.

Zavist i bojazan da bi se ovoliko stvaralaštvo i tolik publicitet mogli nepovoljno odraziti na sazvani II. vatikanski koncil, ponukalo je neke suparnike da Rim 1962. izda blažu zabranu pisanja i publiciranja. Upravo je bio u tisku V. svezak »Spisa« na koji se ta zabrana nije odnosila. Taj korak uzbudio je njemačku javnost pa je više od 250 znanstvenika i pro-fesora, odreda neteologa, predvođenih saveznim kancelarom Adenauerom, potpisalo peticiju Sv. ocu da ukinu tu zabranu.¹⁷ Ona, doduše, nikada nije ukinuta nego je jednostavno »zaboravljena«, budući da je Karl Rahner bio teolog kardinala Koniga, ali savjetnik i munchenskog kardinala Dopf-nera. Posebno s teolozima Congarom, Ratzingerom, Kiingom, Philipsom i drugima podupirao je Rahner one snage koje su se borile za slobodu Koncila, protiv unaprijed pripremljenih shema za koje su njihovi sastav-ljači s rimskih sveučilišta zajedno sa zagovornicima i zaštitnicima iz Kuri-je očekivali da ih biskupi jednostavno potvrde. Napokon je odlukom pape

¹⁸ Usp. K. RAHNER, »Die ignatianische Mystik der Weltfreudigkeit«, u *Schriften* III 329–348

¹⁷ VORGRIMLER, K. *Rahner*, str. 43, v. bilj. 7.

Ivana XXIII. Koncilu uspjelo da sam u slobodi stvara svoje dokumente, iznova, s pečatom univerzalne Crkve.¹⁸

Šesti svezak objavljen je god. 1965. s posvetom bratu Hugi za 65. rođendan, a obrađuje odreda koncilske teme. Radi se o njihovom tumačenju, produbljivanju i približavanju današnjem čovjeku, »koji nije nikad **samo** današnji čovjek«. Tu se proširuje tema V. sveska o »anonimnim kršćanima«¹⁹ kao sukladan nauk izjavama Koncila o Božjemu spasenjskom naumu svih ljudi u Konstituciji o Crkvi br. 16. Ta je teza o tzv. anonimnim kršćanima našla do danas svoje vatrene zagovornike i žestoke protivnike.²⁰ Ne radi se tu o »pokršćavanju« ljudi koji to neće niti se pak žele zvati kršćanima kako bi se povećalo »malo stado«, makar i na anonimnan način. To je posve unutarkršćansko pitanje o spasenju svih onih (kao i iskrenih ateista) koji na poznaju objavljenog Boga, i koji, uostalom, čine veliku većinu. Mnogi zapravo nisu spoznali što Božjom milošću već jesu.

Već u VIII. i IX. svesku uočava se drukčiji naglasak od onoga u prethodnim svescima. Jasno se artikuliraju pokoncilska rvanja i traženja novih putova. Susrećemo prinose o gotovo svim disciplinama dogmatske teologije, ali i aktualna pitanja odnosa Crkve i društva. Ne zazire ni od teologije revolucije, političke teologije, ni od teološke futurologije.

Nakon umirovljenja 1971. Rahner nastavlja rad kao honorarni profesor u Munchenu i u Innsbrucku, predavajući o graničnim pitanjima filozofije i teologije, te u gradu svoje mladosti dogmatiku i povijest dogmi. Objavljuje X. svezak »Teoloških spisa«, u kojem se, uz već uobičajenu obradu klasičnih tema, vraća i filozofskim pitanjima iz mladih dana. Tako je i XI. svezak posvećen jednoj jedinoj temi — sakramentu pokore i njegovoj povijesti. Tema kojoj je na početku svoje teološke karijere posvetio mnogo truda, radeći historijsko-spekulativnom metodom.

S malim zakašnjenjem XII. je svezak posvetio svojoj majci za njezin 100. rođendan.²¹ U njemu je glavna tema vjera koja nije nikakav sako mortale nego čin iskustveno-racionalnog i pneumatskog karaktera te Isus Krist kao sinteza i produktivni uzor u doba masovnog ateizma kao momenta u povijesti iskustva Boga, kojemu se čovjek treba predati u nadi. Tko učini taj korak i izdrži tamu svoje egzistencije, taj je kršćanin.

Formalna struktura XIII. sveska slična je je onoj iz prethodnih. Obrađuje temu »Bog i objava«, koja s temama XIV. sveska »Crkva i duhovnost« tvori cjelinu. Rahner piše o sasvim aktualnim pitanjima kao što su celibat, svećeništvo žene, bazične zajednice, budućnost Crkve i trajno značenje II. vatikanskog sabora. I najzad, XV. svezak obrađuje problema-

¹⁸ G. SPORSCHILL, »K. Rahner, Bekenntnisse«, 12.

¹⁹ K. RAHNER, »Die Anonymen Christen«, *Schriften* 545—554.

²⁰ Ovom problemu posvećen je svezak »Quaestiones disputatae« 73, E. KLINGER (Hrsg.) *Christentum innerhalb und ausserhalb der Kirche*, Freiburg 1976.

²¹ *Schriften* XII, »Theologie aus Erfahrung des Geistes«, Einsiedeln 1975.

tiku između znanosti i vjere, a XVI., dosad zadnji, nosi zajednički naslov: Humano društvo i Crkva sutrašnjice. Rasprave o miru i budućnosti Evrope te kako da se ostvari ekumenska želja crkvenog jedinstva — pro-ročki i konkretno.

U XIV. svesku Rahner tješi kupca da se radi, po svemu sudeći, o zadnjem svesku, ali u predgovoru XVI. sveska to je pitanje ponovno naznačeno, ali je ostalo bez odgovora. Prema svemu sudeći, mogao bi se posthumno pojaviti još koji. Svi oni zajedno ne predstavljaju neku nesređenu tematsku i misaonu salatu nego, uza svu svoju mnogovrsnost, nose biljeg sustavnosti i cjeline, što, kako sam autor priznaje, nije nadomjestak za jedno sistematsko djelo koje se i pojavilo 1976. pod naslovom *Grundkurs des Glaubens (Osnovni tečaj vjere)*²², o kojem ćemo poslije progovoriti koju riječ.

b) Monografije i leksikoni

Uza spomenute dvije filozofske monografije *Geist in Welt* i *Hörer des Wortes* u kojima je današnjoj teologiji otvorio nove spoznaje o čovjeku, osjeća se da je i u kasnijim radovima filozofija »nutarnji moment« Rahnerove teologije. Teolog u svemu svojem radu mora uvijek tražiti korelacije vjere, tj. njezinih sadržaja s konkretnim čovjekom. Takva teologija nužno je antropološka, a antropologija teološka. Zato su mnogi Rahnerovu teologiju nazvali teološkom antropologijom, ne zato što bi on bio nivelirao teologiju i sveo je na filozofsku antropologiju, nego zato što je upravo on, kao malo tko drugi, naglasio da se govor o Bogu — bogoslovlje — nužno mora ticati čovjeka, jer on ostaje biće koje nadilazi sebe, stvorenje koje sebe transcendirira, koje traži apsolutni smisao, puninu bitka. S takvim je horizontom čovjek sposoban da u povijesti prihvati Božju Objavu (koja je uvijek Božji slobodni dar, milost!), da iskusi spasenje i Spasitelja, kao odgovor i cilj svojega traženja, svojih težnja, svoje misli i svoje ljubavi. Bog i Objava nisu, dakle, nešto tuđe niti nemoguće nego u Kristu kao savršenom čovjeku, dovršenoj antropologiji, milosna realnost Božjega sebe-darja. Isus Krist, kao utjelovljeni Božji spas i očitovanje univerzalnog Božjega nauma, ostaje prisutan u plodu svojega života — Crkvi, kao univerzalnom znaku spasenja svijeta, kako to naučava II. vatikanski sabor.

Sve je to svoje životno razmišljanje Rahner pod stare dane sažeo u svojoj teološkoj sumi *Grundkurs des Glaubens*. U njoj je sustavno izložena njegova misao, filozofski utemeljena i teološki razvijena kao ni u jednom drugom Rahnerovu djelu. Šteta što je jezik prvoga dijela toliko naporan da se i vještiji poznavalac lako zamori.

Ovaj teološki diletant, kako se Rahner češće sam nazivao, napisao je mnogo monografija: *Über die Schriftinspiration; Zur Theologie des To-*

²² K. RAHNER, *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*, Freiburg 1976. 11. izdanje 1980.

des; *Das Dynamische in der Kirche*²³, o misnoj žrtvi, o Objavi i predaji, o kristologiji, o sakramentima i Crkvi. Sakramenti su mu očitovanje svetosti i otkupljenosti čovjeka. Sva ova prijeponska pitanja izdana su u poznatom nizu »Quaestiones disputatae« koji je god. 1958. pokrenuo s teologom Schlierom s namjerom da taj niz bude otvoren svim teološkim pitanjima koja treba da približi svećenicima i laicima u pastvi kao pomoć u rješavanju gorućih pitanja s tog područja.

U 100. svesku pod naslovom *Jedinstvo Crkvi — realna mogućnost*²⁴ Rahner tvrdi da suglasnost u bitnim pitanjima već postoji, a na predstavnicima je da to jedinstvo i provedu. Svakako, ovakve »konkretne utopije« za koje se on i prije odlučno zauzimao²⁵ ne prolaze bez odjeka i različite reakcije. Osvrnuo se na knjigu i sam pročelnik Kongregacije za nauku vjere kardinal Ratzinger svojom zlobnom kritikom da se radi o »teološkoj akrobaciji koja je pred realnošću neodrživa pa ni uz nekoliko crkvenopolitičkih operacija«. ²⁶ Pokušaj povratka u geto i restaurativne tendencije u Crkvi nisu pogodna klima za ovakve inicijative, posebno ne za one koje zahtijevaju konkretne promjene.

Uz ovo golemo stvaralaštvo i predavačku djelatnost, Rahner je »s malim trikovima protiv vlastite tromosti« uspio u monumentalnim informativnim leksikonima katoličkoj teologiji i Crkvi suvremeno prezentirati najnovije teološke rezultate. To su *Lexikon für Theologie und Kirche* (1957.—1968.); *Sacramentum Mundi*. Teološki leksikon za praksu (1967.—1969., 4 sv.), *Handbuch der Pastoraltheologie* (Priručnik pastoralne teologije) (1964.—1972., 5 sv.). Svakom je studentu i profesoru teologije poznato nastolno djelo *Kleines theologisches Wörterbuch* (Mali teologijski rječnik, hrv. izdanje u pripremi!) koji je dosad izišao u 14 izdanja i mnogo prijevoda. Napisan je potpuno u duhu Rahnerova teologiziranja, kreat informacijama, sustavan, precizan, faktografski pouzdan — jednom riječju najmjerodavniji priručnik koji odražava suvremeni stupanj pokoncilskoga teološkog razvoja. Na osnovi Rahnerova nacrtu dogmatike (Schriften, I) izdan je u 5 svezaka *Mysterium Salutis*, nova povijesnospasenjska dogmatika. Ovim ostvarenjima, uz velika leksikografska iskustva izdavačke kuće Herder, oslobodila se katolička teologija svoje inferiornosti spram protestantskih sinteza. Na takvim valjanim temeljima lakše je graditi sadašnjost i gledati u budućnost.

²³ K. RAHNER, »Quaestiones disputatae« 1, 1958; 2, 1958; 5, 1958; ostale s naslovima: *Die vielen Messen und das eine Opfer*, QD 31, 1966; *Offenbarung und Überlieferung*, zajedno s Ratzingerom, QD 25, 1964; *Christologie systematisch und exegetisch*, s W. Thüsing, QD 55, 1972; *Kirche und Sakramente*, QD 10, 1960. i još neke druge.

²⁴ H. FRIES — K. RAHNER, *Einigung der Kirchen — reale Möglichkeit*, Freiburg 1983, QD 100, 5. izd. iste godine.

²⁵ Npr. K. RAHNER, *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance*, Freiburg 1972.

²⁶ Navedeno prema K. RAHNER, *Schriften* XVI, 7.

c) Nabožni spisi

Vrlo rano, već u novicijatu, pisao je Rahner o vjerskoj izobrazbi, edifikaciji i molitvi pa mu se već od početka može izdati svjedodžba pastoralno zainteresiranog i s braćom solidarnog kršćanina. Sva ta oplođujuća bujica izvire iz onog bogoiskustva što ga je zadobio kroz Ignacijeve »Duhovne vježbe«.²⁷ Ta bogozahvaćenost očituje se napose u brojnim nabožnim knjigama u kojima je jezik intelektualne teologije transponiran u jednostavan i razumljiv govor, koji razumije i cijeni i neuk vjernik, jer u njemu otkriva čovjeka koji govori iz iskustva — čovjeka molitve. Spomenimo samo neke knjige, među kojima je zapravo i prva Rahnerova knjiga *Worte ins Schweigen* (Riječi u Muk, ili: Razgovori sa Šutnjom) iz 1938. Druga, također krcata teologijom i konkretnim iskustvom srca, zove se *O potrebi i blagoslovu molitve*²⁸, koju je i naša javnost dobro primila. Poznate su: *O svagdašnjim stvarima*, kao neobično uspjela traspozicija učene teologije o milosti u naše svagdašnje životno iskustvo, nadalje, uvjerljiv mariološki nauk u knjizi *Marija, majka Gospodinova*²⁹; te potresna i proživljena razmatranja muke Gospodnje u *Svetoj uri i sedam riječi na križu*. Spomenimo duboko, gotovo pjesničkim jezikom napisanu *Kleines Kirchenjahr* i bestseler za mlade *Moj problem — Karl Rahner odgovara mladima* i grandiozni *Govor Ignacija Loyla*.

U vezi s tim knjigama, kao i vlastitim propovijedima, poslušajmo samog autora: »Svoje nabožne stvari... ne smatram nekim sporednim produktom svoje teologije..., nego isto tako važnim kao i one prave teološke radove. Uvjeran sam da u poglavljima knjige »O potrebi i blagoslovu molitve« ima bar toliko misaono naporno svladane teologije kao i u znanstvenim djelima. Da kažem zlobno, ali ozbiljno, ja sam u određenom smislu uvijek htio ostati diletant u teologiji...«²⁹ »Uvijek sam se bavio teologijom radi naviještanja, radi propovijedanja, radi dušobrižništva. Zbog toga sam i napisao relativno mnogo, u tipičnome smislu, pobožnih knjiga. Ukratko, ja nisam znanstvenik, niti to želim biti, nego bih htio biti kršćanin kojemu je ozbiljno stalo do kršćanstva koji iskreno živi u današnje vrijeme te odatle prihvaća ovaj i onaj, treći i devedeseti problem o kojemu onda razmišlja; ako se to hoće nazvati 'teologijom' — u redu.«³⁰

Dugo smo govorili, ali iz toga postaje sve jasnije da se Rahnner ne da sažeti u jednu sliku ni u jednu formulu. Njegovo je stvaralaštvo

²⁷ Iskustvo milosti tj. Boga u njegovom sebedarju, kao središnja tema Rahnerove teologije našla je sjajnu obradu u disertaciji: K. P. FISCHER, *Der Mensch als Geheimnis. Die Anthropologie Karl Rahners*. Mit einem Brief von K. Rahner, Freiburg 1974.

²⁸ Njem. naslov: *Von der Not und dem Segen des Gebetes*, Innsbruck 1949; 10. izd. Freiburg 1980.; hrv. izd. Zagreb 1978.

asa *Marija, majka Gospodinova*, Zagreb; *Sveta ura...*, Zagreb 1980. Značajno je samo, primjera radi, djelo *O svagdašnjim stvarima*, Zagreb 1979. u kojem se navode primjeri za svakodnevno iskustvo milosti.

²⁹ K. RAHNER, *Herausforderung des Christen ...*, str. 126.

³⁰ K. Rahner im Gespräch, hrsg. von P. Imhof — H. Biallowons I—II, München 1982, sv. II. str. 150 sl.

slojevito i višedimenzionalno. Zato je i bio cijenjen, jer su suvremenici u njegovoj misli otkrivali uvijek nove dimenzije, druge vidike i univerzalne perspektive. Valjda odatle i potječe onih četrnaest počasnih doktorata, mnoštvo drugih nagrada i odličja. Koliko god mu jezik bio težak, zbog čega je brat Hugo u šali govorio da će ga, kad ode u mirovinu, prevoditi na njemački, Rahner je 1973. dobio i nagradu »Sigmund-Freud-Preis« za znanstvenu prozu Njemačke akademije za jezik i pjesništvo!

Sažeto bi se moglo reći da je Rahnerova teologija nečuvena pobuna i prosvjed protiv »zaborava Boga«³¹, protiv relativiziranja Apsoluta, koje zahvaća ovo naše vrijeme, čineći čovjeka praznim i banalnim; čovjek se u svojem otuđenju od Boga otuđuje i od sama sebe. Rahner želi upozoriti čovjeka da mu Bog nije stranac nego da mu je on najintimnija intima, nemir srca koji ga goni da izvan sebe traži i nađe Onoga, koji svakome od nas znači Sve! Za Rahnera se mirno može reći da je najznačajniji teolog našega stoljeća, reprezentativan, epohalan. U njemu je katolička teologija 20. stoljeća dosegla svoj vrhunac, a takve domete uza svu sklonost zaboravu, povijest teologije nije nikad potpuno zaboravila, pa smo uvjereni da će Rahnerova misao ostati djelotvorna i u budućnosti.

Rahner je bio svjestan granica svojega znanja, svoje izobrazbe, svoje, da tako kažemo, teološke »jednostranosti«, gotovo jedinoga svojeg životnog hobija kojem se predavao živom zorom da bi — poslužimo se njegovom slikom — ulovio jednog zeca, puštajući 99 drugih da mu u životu umaknu³² a da zbog toga ne bude nesretan. U toj koncentraciji rodila se spoznaja da mu je »govor-o-Bogu« životno poslanje. Odatle njegov susret s književnicima, glazbenicima, ekumenistima i marksistima a da sam u tim granama nije bio poseban znalac ni uski specijalist. Ali zbog njegove neobične dijaloške sposobnosti potekli su impulsi nade bliski i zajednički svim ljudima. Teško je kazati što je konkretno npr. od njega preuzeo II. vatikanski³³, ali, premda nigdje nije citiran, niti njegovih misli utkane su u sliku novoga lica Crkve. I oni koji ga nisu čitali, zapljusnuti su strujom Rahnerove misli koja i preko zadnjeg »multiplikatora« s propovjedaonice posredno dotiče uho i srce slušatelja. »Karl Rahner stvorio je teološku pozadinu na kojoj se mi svi — da, usudujem se reći svi mi — bavimo katoličkom teologijom u ovo doba. I oni koji ga kritiziraju ili odbacuju crpu iz njegovih spoznaja... Oni koji ga ignoriraju, ignoriraju

³¹ Usp. K. RAHNER, »Erfahrungen eines Theologen. K. Rahner über Möglichkeiten und Grenzen der Theologie.«, u *Herder Korrespondenz* 4-1984, 224—230; usp. također: J. ČURIĆ, »t Karl Rahner, teolog«, u *Obnovljeni život*, br. 3/4-1984, str. 189—192.

³² Razgovor s K. Rahnerom u povodu 80. rođendana, objavljen u *Präsent Magazin*, Innsbruck, br. 9-1984, str. 9, po naslovom »Weisst du, Karl, ich bin nicht normal, aber ich tu so...«.

³³ Rahnerov zbornik *Glaube im Prozess, Christen nach dem II. Vatikanum für Karl Rahner*, Freiburg 1984. Oko 40 prinosu bavi se Rahnerovim doprinosom Koncilu.

mnogo više od puke teološke pozicije. Kar Rahner obnovio je lice naše teologije. Ništa više nije sasvim onako kako je bilo prije njega. A ipak je sve, ipak su sve bliske crte lica Crkve tu. Jer osnovni gest njegove teologije nije kritika nego — spašavanje... Rahner je u svojoj teologiji uvijek više odvjetnik nego sudac..., a njegova strastvena kritika je na kraju uvijek spasilačka kritika».³⁴

Eto, bilo bi to nekoliko crta za skicu lika Karla Rahnera, redovnika, svećenika i znanstvenika, uvjerljivog vodiča prema uvijek većem Bogu u tjesnacu ovoga našeg vremena.

KARL RAHNER — LEBEN UND WERK

Zusammenfassung

Das Referat ist ein Versuch, die Teilnehmer der Tagung über die Theologie Karl Rahners in Zagreb (30. 11.—1. 12. 1984) in sein Leben und Werk einzuführen.

Ausgehend von einem Rückblick auf die katholische Theologie im deutschen Sprachbereich kurz vor und seit dem Vaticanum I wird etwa vereinfachend kirchliche und theologische Landschaft dargestellt, in der dann Rahner selbst die theologischen Probleme miterlebte und anpackte. Es folgen dann die Lebensdaten und die Schilderung seiner wissenschaftlichen Tätigkeit, wie auch (eines ständigen Engagements für die konkreten Aufgaben der Kirche von heute und morgen.

Die wichtigsten Akzente seines philosophisch-theologischen Denkens werden hervorgehoben und das fast unübersehbare Schriftum Rahners in drei Gruppen angeführt: Schriften zur Theologie mit kurzem inhaltlichem Überblick der Bände; Monographien und Lexika und abschliessend einiges aus der Thematik der spirituellen Theologie, wodurch Rahner bisher auch beim kroatischen Leser bekannt und geschätzt wurde.

Der Überblick schließt mit Hervorhebung der bleibenden Bedeutung des Werkes von Karl Rahner, in dem die katholische Theologie des 20. Jahrhunderts ihren Höhepunkt erreichte — originell und zugleich genug lebensnah, um in der Geschichte der Theologie weiterwirken zu können.

³⁴ J. B. METZ, *Den Glauben lernen und lehren. Dank an Karl Rahner*, München 1984, str. 13. sl.; ovo je Metzova propovijed za Rahnerov zlatomisnički jubilej, održana na Ignacijevu (31. VII.) 1982. u Innsbrucku.